

Adriana Dudek

ORCID: 0000-0001-8780-7672

Uniwersytet Wrocławski

Przydatność kodu i kodowania jako narzędzia analizy procesu decyzyjnego w polityce zagranicznej

<https://doi.org/10.19195/1643-0328.33.2>

Słowa kluczowe: kod, kodowanie, polityka zagraniczna, proces decydowania w polityce zagranicznej

Wprowadzenie

Celem artykułu jest określenie kodu jako kategorii analitycznej w badaniu procesu podejmowania decyzji w polityce zagranicznej oraz próba identyfikacji modeli i teorii w stosunkach międzynarodowych, w których owa kategoria mogłaby znaleźć zastosowanie.

Artykuł został podzielony na dwie części. Pierwsza została poświęcona pojęciu kodu i kodowania, kontekstom i rozumieniu tych pojęć, a także pojęciom synonimicznym oraz różnym sposobom interpretacji istoty i składowych pojęcia kodu i kodowania. Druga natomiast — wybranym propozycjom modelowania i teorii procesu decydowania w polityce zagranicznej, dla których pojęcie kodu i kodowania może stanowić czynnik pogłębiający ich eksplanacyjny potencjał.

Kodowanie — specyfika

Kod jest jedną z kategorii badawczych w naukach społecznych i humanistycznych o holistycznym, lecz przede wszystkim niejednoznacznym charakterze. Jest wykorzystywany między innymi w badaniach nad mediami¹, komunikacją, w badaniach historycznych, etnograficznych czy kulturowych² i lingwistycznych. W każdym z nich jest inaczej

¹ Dla przykładu koncepcja S. Halla, por. A. Bełkot, „Model kodowania i dekodowania Stuarta Halla” w *teoriach komunikacji*, „Sensus Historiae” 3, 2016.

² Dla przykładu kategoria kodu semiotycznego jest narzędziem analitycznym w badaniu tożsamości narodowej. Por. P. Ścigaj, *Tożsamość narodowa. Przegląd problematyki*, „Politeja” 1, 2004.

interpretowany. Bywa ujmowany jako zbiór znaków³, i w takim rozumieniu „kody są systemami organizacji znaków, które rządzą się regułami i przyjętymi przez wszystkich korzystających z nich członków społeczeństwa”⁴. Kodowanie wówczas należy rozumieć jako proces jednoznacznego przyporządkowania pojęć w jednym języku terminom w innym. Odbywa się to poprzez translację jednych znaków w drugie, co w efekcie doprowadza do tego, że informacje, których nośnikami są znaki, w obu językach ulegają zmianie. Kodowanie zatem powoduje nadawanie odmiennych treści tym samym znakom. Umberto Eco ujmuje kod jako system umownych znaków używanych do przekazywania informacji według określonego klucza⁵. Takie rozumienie kodu zdaje się przydatne w szczególności w badaniach w obszarze semiotyki i kultury⁶. Tymczasem w badaniu procesu decyzyjnego takie ujęcie pojęcia kodu ma charakter redukcjonistyczny. Osadza bowiem decydenta tylko w kontekście kulturowym i systemowym, omijając takie elementy, jak typ osobowości, habitus, styl poznawczy czy styl przywództwa, ponieważ nie czyni przedmiotem badania jednostki, lecz grupy czy społeczeństwa.

W niniejszym artykule pojęcie kodu będzie tożsame z kodami drugiego rzędu, w których kluczowym elementem są przenoszone weń treści, a nie sam język czy znak, jak w przypadku kodów pierwszego rzędu⁷. Takie rozumienie kodu jest bliskie ujęciu Jana Kajfosa, który pisze o kodzie pamięci:

Chodzi o określone zhabitualizowane w świadomości wzory-scenariusze, które stanowią podstawę procesów poznawczych jednostki i które podlegają nieświadomej zazwyczaj transmisji w procesie komunikacji i socjalizacji jako takiej (między innymi transmisji międzypokoleniowej), pełniąc funkcję tak zwanych gestaltów doświadczeniowych⁸.

W takim ujmowaniu, i w pewnym uproszczeniu, można założyć, że kod składa się z trzech elementów: znaku (kodu, pojęcia, desygnatu, *signifiant*)⁹, jego znaczenia rozumianego jako treść (informacja, dyskurs, *signifié*)¹⁰, jaką w sobie niesie, oraz sposobu,

³ Rozumiany jest wówczas jako zbiór znaków, „którym przypisane są określone znaczenia i reguły posługiwania się”. Por. J. Niżnik, *Symbole a adaptacja kulturowa*, Warszawa 1985, s. 23.

⁴ E. Wiącek, „A po zawoju na głowie każdy stan poznać”: etniczność jako czynnik modelujący kody komunikatywne w podrózach i poselstwach polskich do turcyi [...]. Erazma Otwinowskiego, „Politeja” 31, 2014, nr 1, s. 10.

⁵ Cyt. za: J. Kmita, *Język a sztuka*, [w:] *Znaczenie i prawda. Rozprawy semiotyczne*, red. J. Pelc, Warszawa 1994, s. 84, Biblioteka Myśli Semiotycznej, t. 26.

⁶ Por. P. Bytniewski, *Semiotyka kultury*, [w:] *Filozofia kultury*, cz. 1: *Pytania o istotę kultury, sztuki i techniki*, red. S. Janeczek, A. Starościc, Toruń 2021.

⁷ J. Derrida, *Struktura, znak i gra w dyskursie nauk humanistycznych*, przeł. M. Adamczyk, „Pamiętnik Literacki” 77, 1986, nr 2.

⁸ J. Kajfosz, *Obraz przeszłości w percepcji magiczno-mitycznej, czyli pamięć w działaniu*, „Politeja” 35, 2015, s. 29.

⁹ W badaniach nie ma do końca zgody co do istoty *signifié*. Część badaczy uznaje, że „nie są ani czystym desygnatem, ani kompletnym dyskursem” (R. Barthes, *Dyskurs historii*, przeł. K. Jarosz, „Er(r)go. Teoria — Literatura — Kultura” 2001, nr 1/2, s. 109), natomiast dla pozostałych są elementem znaczącym, zidentyfikowanym, treścią symboliczną (por. J. Derrida, *Struktura, znak i gra...*).

¹⁰ J. Derrida, *Struktura, znak i gra...* Autor podkreśla, że konieczne jest rozróżnienie między *signifiant* i *signifié*, bowiem to właśnie pozwala na rozdzielenie pojęcia znaku/kodu od pojęcia treści, którą niesie.

w jaki jest rozprowadzany i integrowany¹¹. Kodowanie powoduje przetwarzanie pojęć oraz zarządzanie nimi (wykorzystywanie) w rozumieniu i postrzeganiu rzeczywistości przez podmiot w indywidualnie subiektywnym znaczeniu. W efekcie zatem oznacza uproszczenie/zmianę postrzegania i rozumienia rzeczywistości lub wprost przeciwnie — zwiększenie informacji o tejsze.

Czy kodowanie jest procesem spontanicznym i pozawolicjonalnym w tym sensie, że podmiot w naturalny sposób dokonuje kodowania rzeczywistości? Pozornie odpowiedź zdaje się trywialnie oczywista, że tak właśnie jest, ponieważ ułatwia mu ono jej pojmowanie, ocenianie, analizowanie, a wreszcie adaptację. W istocie codziennie każdy decydent dokonuje kodowania rzeczywistości, ponieważ ów proces pozwala mu podjąć decyzję, która w jego, znów indywidualnie subiektywnej, ocenie jest optymalna i adekwatna do sytuacji decyzyjnej. Pojawia się jednak wątpliwość, czy w istocie tak jest, czy nigdy nie towarzyszy procesowi kodowania żaden uświadomiony proces intelektualny? Wydaje się, że odpowiedź nie jest jednoznaczna i prosta. Odwołując się bowiem do wyników badań Amosa Tversky'ego oraz Daniela Kahnemana, warto przypomnieć, że umysł funkcjonuje niejako w dwóch systemach — pierwszy działa w sposób szybki i automatyczny i w nim nie występuje poczucie świadomej kontroli¹², natomiast drugi „wiąże się z subiektywnym poczuciem skupienia, swobodnego wyboru i świadomego działania”¹³, który to wolny wybór bywa także złudzeniem¹⁴. A jeśli decydent, postrzegając/doświadczając rzeczywistość, część z niej koduje/rekoduje automatycznie, zaś część z pomocą uświadomionych procesów intelektualnych? To oznacza, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o to, czy proces kodowania jest wolicjonalny, bowiem w części będzie w istocie efektem uświadomionych procesów analizy i wnioskowania, zaś w tej odwołującej się między innymi do emocji będzie szybki i automatyczny, działając w systemie pierwszym.

W procesie decyzyjnym podmiot podejmuje decyzję w określonej sytuacji, dysponując informacjami przez siebie zdekodowanymi, przepuszczonymi niejako przez indywidualną matrycę percepcji. Dostępny zasób wspomnianych informacji nigdy nie jest pełny, zaś decydent posiada świadomość tego ograniczenia (choć nie zawsze jego poziomu). W takiej sytuacji rodzi się poznawcza niepewność, która w końcowym efekcie może mieć wpływ na podejmowaną decyzję — może mieć charakter bardziej lub mniej ryzykowny, innowacyjny lub zachowawczy. Znaczenie wspomnianej poznawczej niepewności będzie zależało od potencjalnych konsekwencji podjęcia błędnej decyzji, zaś owe konsekwencje znów będą efektem indywidualnego postrzegania/kodowania przesłanek przez decydenta.

Kodowanie dla procesu decyzyjnego ma szczególne znaczenie. Jednym z przełomowych wniosków w tym zakresie było określenie heurystyk towarzyszących decydentowi przy podejmowaniu decyzji w warunkach niepewności. Ich autorami byli A. Tversky

¹¹ P. Lewandowski, *Kod geopolityczny — koncepcja teoretyczna i metodologiczna*, „Politeja” 61, 2019, s. 299.

¹² D. Kahneman, *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, Poznań 2012, s. 24.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Szerzej na ten temat: D.M. Wegner, *The Illusion of Conscious Will*, Cambridge 2003.

i D. Kahneman¹⁵. Dostrzegli oni, że w takich przypadkach decydenci korzystają z trzech typów heurystyk — reprezentatywności, dostępności i zakotwiczenia. Każda z nich prowadzi do błędów w ocenach i percepcji, a w dalszej kolejności: wyborów dokonywanych przez decydenta. Heurystyka reprezentatywności powoduje, że zjawiska, które wydają się bardziej reprezentatywne, są automatycznie oceniane jako częstsze lub bardziej prawdopodobne. W heurystyce dostępności decydent przywołuje z pamięci pojęcia najłatwiej i najszybciej dostępne, a zatem te, które zna lub których doświadczył. Zagrożeniem wynikającym z tej heurystyki jest to, że najszybciej zapamiętywane są informacje proste, zatem decydent sięga najszybciej po takie właśnie dane, i to one mają wpływ na podejmowane przez niego decyzje¹⁶. Zakotwiczenie to zniekształcenie, które polega na ocenach odwołujących się do punktu odniesienia, i stanowi kluczową przesłankę do oceny. W zależności od umiejscowienia owej kotwicy oceny wnioski mogą być niedoszacowane lub przeszacowane. W każdym w tych przypadków dochodzi jednak do błędnej oceny sytuacji, a co za tym idzie — nieoptymalnej decyzji.

Istotnym błędem poznawczym, który wpisuje się w badanie wpływu kodowania na podejmowane decyzje, jest błąd konfirmacji. Jego istotą jest pozytywny, aprobujący stosunek do informacji potwierdzających wcześniejsze założenia, hipotezy lub doświadczenia; bez znaczenia, czy są one prawdziwe¹⁷. Prowadzi to bezpośrednio do takiej selekcji przesłanek skutkujących podjęciem decyzji, które są zgodne z oceną decydenta, zamiast zobiektywizowanych kryteriów. Błąd konfirmacji jest jednym z najczęściej występujących błędów poznawczych, jednak, co należy podkreślić, nie łączy się z jakością/treścią informacji, lecz jej znaczeniem i selekcją wśród innych opcji, zatem jest typowym błędem wnioskowania¹⁸.

Na zakończenie tej części artykułu należy wyraźnie odróżnić kodowanie w rozumieniu stosowanym w tej analizie od pozornie bliskich pojęć, takich jak metafory, analogie czy schematy. Wszystkie one mają niezaprzeczone znaczenie dla wyjaśniania, a przede wszystkim zrozumienia wyborów decydenta i działań państwa, jednak niosą inną wartość poznawczą niż kodowanie. Metaforę bowiem można określić jako rozumienie lub wyjaśnienie jednej rzeczy w kategoriach innej, lub jako podobnej do czegoś, czym nie jest¹⁹. Metafora jako kategoria badawcza nie doczekała się szerszego zainteresowania wśród badaczy, choć jej potencjał eksplanacyjny nie powinien rodzić wątpliwości.

¹⁵ D. Kahneman, A. Tversky, *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*, „Econometrica” 47, 1979, nr 2, s. 26–34.

¹⁶ Swoistą neutralizacją tej heurystyki może być zasób wiedzy posiadanej przez decydenta. Jak dowodzą przeprowadzone badania, im większą widzę z zakresu stosunków międzynarodowych posiada decydent, tym prawdopodobieństwo podjęcia nieoptymalnej decyzji jest mniejsze. Por. M.G. Hermann, *Explaining Foreign Policy Behaviour Using the Personal Characteristics of Political Leaders*, „International Studies Quarterly” 24, 1980.

¹⁷ S. Plous, *The Psychology of Judgment and Decision Making*, McGraw-Hill 1993.

¹⁸ J. St. B.T. Evans, *Bias in human reasoning: Causes and consequences*, Hillsdale NJ 1989, s. 41.

¹⁹ Por. S. Sontag, *Illness as a metaphor and AIDS and its metaphors*, New York 1989, s. 93; G. Lakoff, M. Johnson, *Metaphors we live by*, Chicago 1980, s. 5. Więcej: E.F. Kittay, *Metaphor: Its cognitive force and linguistic structure*, Oxford 1987; G. Lakoff, *Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the gulf*, „Peace Research” 23, 1991, s. 25–32.

Analogie są bliskie metaforom w tym sensie, że opisując rzeczywistość, wykorzystują inne pojęcia niż służące faktycznie do jej opisu²⁰. Tym, co odróżnia metafory od analogii, jest bliskość dziedzin, z których czerpane są wykorzystywane pojęcia. W przypadku metafor pochodzą one z odmiennych dziedzin i doświadczeń, natomiast analogie z tych samych, na przykład pojęcie kryzysu międzynarodowego. Istnieją propozycje badawcze próbujące pogodzić oba pojęcia. Przykładem będą analogia wewnątrzdziedzinowa (w istocie analogii) i międzycziedzinowa (w istocie metafory)²¹. Pozornie najbliższą kategorią analityczną do kodowania pozostają schematy (skrypty). Mechanizm ich działania polega na tym, że w momencie, gdy podmiot doświadcza nowej rzeczywistości, by ją pojąć i zrozumieć, sięga do doświadczenia, które najbardziej przypomina ową rzeczywistość²².

Ta krótka refleksja na temat kategorii kodu i kodowania dowodzi jego złożoności i niejednoznaczności, co wynika z międzydyscyplinarnego charakteru. To jest także jego największy walor eksplanacyjny. Może zostać bowiem wykorzystany jako dopełnienie lub uzupełnienie narzędzi analitycznych w szeroko rozumianych naukach społecznych, kiedy przedmiotem badania jest człowiek, i to bez względu na rolę, w jakiej występuje. W każdej z nich będzie bowiem dekodował otaczającą go rzeczywistość, będąc liderem, decydentem czy członkiem grupy. Jedną z owych ról decydenta zdaje się być szczególnym beneficjentem kategorii kodu i kodowania jako narzędzia analizy. W tym bowiem przypadku stanowi on centralny przedmiot badania, zaś skutki jego wyborów najczęściej oddziałują na pozostałe podmioty życia społecznego.

Decydowanie w polityce zagranicznej — specyfika

Decydowanie w polityce zagranicznej zajmuje miejsce szczególne w badaniach. Nurtem teoretyzowania w stosunkach międzynarodowych koncentrującym się na polityce zagranicznej jest Foreign Policy Analysis²³. W jego ramach istnieje wiele propozycji i modeli, które, idąc za systematyzacją Valerie Hudson, można podzielić na te odnoszące się do jednostek ludzkich, grup, całego społeczeństwa, a także państwowych i niepaństwowych czynników systemu politycznego²⁴. Dla przedmiotu niniejszego artykułu najistotniejsze pozostaje badanie polityki zagranicznej z punktu widzenia decyzji podejmowanej przez jednostkę/decydenta, które znajduje odzwierciedlenie w propozycja teorii średniego rządu w ramach Foreign Policy Decision Making. W takich analizach bowiem można wykorzystać szczególnie kategorię kodu i kodowania — podczas badań nad wyborami podejmowanymi przez decydenta.

²⁰ Por. Y.F. Khong, *Analogies at war: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam decision of 1965*, Princeton 1992.

²¹ *Similarity and analogical reasoning*, red. S. Vosniadou, A. Ortony, New York 1989.

²² D. Larson, *Origins of containment: A psychological explanation*, Princeton 1985.

²³ V.M. Hudson, Ch.S. Vore, *Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow*, „Mershon International Studies Review” 39, 1995, nr 2, s. 209–238.

²⁴ V.M. Hudson, *Foreign Policy Analysis. Classi and Contemporary Theory*, Lanham 2014.

Decydowanie w polityce zagranicznej jest niezwykle trudną materią do badań i modelowania. Przede wszystkim w związku z jego dynamicznym, emergentnym, wielowymiarowym i wielopłaszczyznowym charakterem. Na proces decydowania składa się wiele różnych elementów, które mają na siebie wzajemnie stale wpływ, powodując zmiany w każdym z nich. Ponadto proces decydowania w polityce zagranicznej składa się z wielu zmiennych, z których znaczna część jest trudno definiowalna i niemierzalna, jak choćby psychologiczna płaszczyzna wyborów podejmowanych przez decydenta, na której kategoria kodowania może stanowić wartościowe uzupełnienie.

Cechą specyficzną procesu decydowania pozostaje także złożoność podmiotowa²⁵. W decydowaniu bowiem biorą udział podmioty o różnej charakterystyce, poziomie zaangażowania w proces decyzyjny, odpowiedzialności, aż wreszcie pozaformalnym wpływie na decydenta. Na ową wielość podmiotową nakłada się złożoność instytucjonalna, formalna, proceduralna i funkcjonalna. Dynamika i procesualny charakter decydowania przejawiają się w jego sekwencyjności o charakterze nieliniarym²⁶.

Proces decydowania jest zjawiskiem, które winno być badane jednocześnie na wielu płaszczyznach, z perspektywy kilku różnorodnych podejść, ze świadomością jego dynamiki i procesualności. To wszystko decyduje o konieczności holistycznego podejścia badawczego i integrowania doświadczeń oraz modeli z różnych dyscyplin, co jest pozytywną odpowiedzią na postulat interdyscyplinarności i pluralizmu teoretycznego²⁷. Pewną odpowiedzią wychodzącą naprzeciw tym oczekiwaniom i potrzebom pozostaje propozycja analitycznego eklektyzmu, która koncentruje się na zrozumieniu i poznaniu, zamiast testowaniu teorii²⁸.

Zasygnalizowana specyfika i złożoność ontologiczna oraz epistemologiczna powodują, że badanie decydowania w polityce zagranicznej jest szczególnie atrakcyjne poznawczo. Jednym z powodów jest fakt, że analiza tego wymiaru rzeczywistości wymusza interdyscyplinarne podejście, sięganie po modele i metody z innych dyscyplin, takich jak psychologia czy neurokogniwiastyka, podejście o charakterze średniego zasięgu

²⁵ O złożoności procesu decydowania i trudnościach z jego badaniem szerzej por. R.K. Beasley, J. Kaarbo, Ch.F. Hermann, M.G. Hermann, *People and Processes in Foreign Policymaking: Insights from Comparative Case Studies*, „International Studies Review” 3, 2001, nr 2.

²⁶ Model heurystyczny obszaru badawczego polityki zagranicznej, który został po raz pierwszy przedstawiony w referacie A. Dudek i E. Haliżaka pt. *Konkurencyjność i komplementarność subsystemowych i systemowych teorii liberalnych w objaśnieniu motywów i preferencji państw w polityce zagranicznej*, podczas konwencji PTSM, Gdańsk 9–10 listopada 2015. Źródło: E. Haliżak, *Modelowe ujęcie polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Badanie polityki zagranicznej państwa*, red. E. Haliżak, Warszawa 2018, s. 76.

²⁷ Postulat pluralizmu teoretycznego oraz pogłębiająca się świadomość przydatności uniwersalnych teorii do badania i wyjaśniania rzeczywistości prowadzą do poszukiwania nowych podejść, które integrują i wykorzystują istniejące propozycje przez wzajemne uzupełnianie, w miejsce rywalizacji. Por. M. Kozub-Karkut, *Pomiędzy pluralizmem a teoretyczną syntezą: próby łączenia teorii stosunków międzynarodowych*, [w:] *Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych: teoretyczny pluralizm*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016, s. 69–85. W tym nurcie należy wymienić także Petera Katzensteina.

²⁸ Przykładem wykorzystania tego modelu jest artykuł A. Dudek, *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe”, 2016, nr 2.

i wykorzystywanie tego rodzaju narzędzi. Ponadto warto pamiętać, że decydowanie w polityce zagranicznej jest niemal konstytutywnym elementem badania polityki zagranicznej w ogóle. Argumenty w obszarze znaczenia badania procesu decydowania w polityce zagranicznej szczególnie scharakteryzował między innymi Douglas T. Stuart w *The Oxford Handbook of International Relations*²⁹.

Przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu pozostaje jednostka, agent, decydujący. Z uwagi na kategorię analityczną, która jest przedmiotem artykułu, uwaga zostanie skupiona na pierwszym z zasygnalizowanych wymiarów — znaczeniu jednostki. Decydujący stanowi bowiem dla badania polityki zagranicznej kluczową kategorię analityczną. Próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego podejmowane zostają takie, a nie inne decyzje i działania w polityce zagranicznej, jest bowiem bezpośrednio związana z tym, co myśli, co zamierza i co chce osiągnąć. To oznacza, że decydujący nie może być traktowany jako egzogenny zewnętrzny byt³⁰. Ma charakter ściśle endogeny, wobec procesu decyzyjnego i szerzej analizy polityki zagranicznej państwa. Polityka zagraniczna jest zatem swoistą emanacją woli decydującego jako jednostki, lidera i przywódcy³¹. Zaś próba zrozumienia kodów, za pomocą których objaśnia i rozumie świat, stanowi źródło objaśnienia działań podejmowanych przez państwo w polityce zagranicznej.

Teorie i modele w badaniu decydowania w polityce zagranicznej a kodowanie

Kategoria analityczna, jaką jest kodowanie, ma trudny do przecenienia potencjał eksplanacyjny. Stanowi jednak jednocześnie wyzwanie natury metodologicznej — w jaki sposób badać kody decydującego, jak zajrzeć w jego ogląd i rozumienie świata? To pytanie zarówno dotyczące metod, jak również źródeł badanych za ich pomocą. Bezspornie są to wyzwania, przed którymi stoją badacze chcący zmniejszyć dystans dzielący zrozumienie i wyjaśnienie od tego, co możliwe do zaobserwowania/przeczytania/wysłuchania. Tym niemniej w samych propozycjach teoretycznych w ramach badania decydowania w polityce zagranicznej odnaleźć można i takie, które sprzyjają zmniejszeniu wspomnianego dystansu, także przez wykorzystanie kodowania jako uzupełniającego narzędzia analizy. Zastrzec należy, że żadna z propozycji nie przynosi kompletnych odpowiedzi na postulaty badawcze kodowania. Poniższe propozycje nie wyczerpują katalogu oferowanego w nurcie teoretyzowania i modelowania w badaniu decydowania w polityce zagranicznej.

²⁹ R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond Paradigms: Analytical Eclecticism in the Study of World Politics*, London-New York 2010.

³⁰ V.M. Hudson, Ch.S. Vore, *Foreign Policy Analysis Yesterday...*, s. 213.

³¹ C. Hermann, *International Crises: Insights from Behavioral Research*, New York 1972; O. Holsti, *Crisis Decision Making*, [w:] *In Behavior, Society, and Nuclear War*, t. 1, red. P. Tetlock, J. Husbands, R. Jervis, P. Stern, C. Tilly, New York 1989; V.M. Hudson, *Foreign Policy Analysis. Classi...*

Podstawowe kryteria dla zaprezentowanego wyboru stanowiły reprezentatywność pewnych nurtów i podejść badawczych oraz bliskość „gramatyczna” wobec koncepcji kodowania. Propozycje spełniające te kryteria to przede wszystkim nurt badań zajmujących się osobowością polityczną i stylami przywództwa³², nurt psychologiczny w badaniach nad decydem³³, koncepcja kodu operacyjnego³⁴ oraz podejście kognitywne, w szczególności koncepcja map kognitywnych³⁵.

Postrzeżenie przez decydenta/lidera rzeczywistości oraz sposób konstruowania relacji wewnątrz grupy decyzyjnej to jeden z obszarów, dla których kodowanie jest bliskie poznawczo i filozoficznie. Analiza sposobu kodowania przez lidera rzeczywistości może przybliżyć badaczy do wyjaśnienia powodu podejmowanych przez niego działań w przeszłości, a co ważniejsze — także w przyszłości. Tymi problemami zajął się w swoich badaniach Harold Lasswell³⁶. Dostrzegł on, że styl przywództwa determinuje postrzeżenie przez lidera rzeczywistości, natomiast sposób budowania relacji wewnątrz grupy decyzyjnej ma bezpośredni wpływ na treść i sposób podejmowania decyzji³⁷.

Cechy osobowościowe przywódców pozostały przedmiotem naukowych dociekań we współczesnych podejściach do badania procesu decydowania. Znalazły się w obszarze szczególnego zainteresowania, ponieważ zaczęto je słusznie wiązać z działaniami podejmowanymi przez państwa w środowisku międzynarodowym, z jego polityką zagraniczną³⁸. Szerzej na związek między typem osobowości lidera a polityką zagraniczną państwa spojrzała Margaret G. Hermann w *Explaining Foreign Policy Behavior Using the*

³² J. Caarbo, *Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research*, „Political Psychology” 18, 1997, nr 3.

³³ B. Ripley, *Psychology, Foreign Policy, and International Relations Theory*, „Political Psychology” 14, 1993, nr 3; J. Renshon, S.A. Renshon, *The Theory and Practice of Foreign Policy Decision Making*, „Political Psychology” 29, 2008, nr 4.

³⁴ A.L. George, *The “Operational Code”: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making*, „International Studies Quarterly” 13, 1969, nr 2; S.G. Walker, *The Evolution of Operational Code Analysis*, „Political Psychology” 11, 1990, nr 2; S.G. Walker, M. Schafer, M.D. Young, *Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter’s Operational Code*, „International Studies Quarterly” 42, 1998, nr 1.

³⁵ R. Axelrod, *Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites*, Princeton, 1976; M.D. Young, *Cognitive Mapping Meets Semantic Networks*, „The Journal of Conflict Resolution” 40, 1996, nr 3.

³⁶ H.D. Lasswell, *Psychology and Politics*, Chicago 1930, *idem*, *Power and Personality*, New York 1948; *idem*, *Psychopathology and Politics*, New York 1960. W swoich badaniach autor skupił się na określeniu, co decyduje o narodzinach „człowieka politycznego” oraz typów osobowości lidera.

³⁷ Znaczenie stylu przywództwa dla procesów decyzyjnych z czasem nabierało wartości i stało się płaszczyzną pogłębionych badań. Por. J. Caarbo, *Prime Minister...* Autorka, dokonując przeglądu literatury, podjęła próbę stworzenia ram dla badań na stylami sprawowania władzy przez rządy. Por. także analizy przypadków, R.B. Andrew, *A model of the cabinet system: The dimension of cabinet processes*, [w:] *Governing together*, red. J. Blondel, F. Miiller-Rommel, New York 1993.

³⁸ Por. S.B. Dyson, T. Preston, *Individual Characteristics of Political Leaders and the Use of Analogy in Foreign Policy Decision Making*, „Political Psychology” 27, 2006, nr 2; S.B. Dyson, *Cognitive Style and Foreign Policy: Margaret Thatcher’s Black-and-White Thinking*, „International Political Science Review/Revue Internationale de Science Politique” 30, 2009, nr 1; S. Crichlow, *Psychological Influences on the Policy Choices of Secretaries of State and Foreign Ministers*, „Cooperation and Conflict” 40, 2005, nr 2.

*Personal Characteristics of Political*³⁹. Autorka zbadła wpływ sześciu wybranych cech osobowych na politykę zagraniczną w przypadku 45 przywódców. Badanie przeprowadzone przez M. Hermann doprowadziło ją do przekonania o konieczności uwzględnienia w relacji między osobowością a sposobem podejmowania decyzji jeszcze jednej zmiennej — zainteresowania przez lidera kwestiami polityki zagranicznej. Okazało się bowiem, że ma ono bezpośredni wpływ na podejmowane przezeń decyzje. Lider posiadający większą wiedzę z obszaru polityki zagranicznej dysponuje szerszym wachlarzem możliwości w doborze optymalnej drogi rozwiązania określonych kwestii w polityce zagranicznej. Włączenie kategorii analitycznej, jaką jest kodowanie, do badania lidera jest trudne do przecenienia. Umożliwia bowiem głębszą i autentyczną identyfikację jego przekonań i preferencji, rozumienia i postrzegania świata, co w powiązaniu ze swoistym stylem poznawczym decydenta pozwoli na zwiększenie potencjału objaśniającego i predykcyjnego w odniesieniu do jego możliwych zachowań, czyniąc, choćby po części, bardziej przewidywalnymi jego przyszłe wybory. W swoich kolejnych pracach autorka zaproponowała ramy teoretyczne dla badania kształtowania polityki zagranicznej przez jednostkę⁴⁰. Badania nad osobowością zajmują stałe miejsce w analizach odnoszących się do decydowania w polityce zagranicznej⁴¹. Materiał empiryczny do badań w tym zakresie także jest coraz szerszy — w 2022 roku został opublikowany pierwszy zbiór danych dotyczący psychologicznych cech decydentów polityki zagranicznej⁴².

Wykorzystanie kodowania w badaniach nad decydem pojmowanym jako podmiot/agent/jednostka sprawcza otwiera kolejne pola możliwości dla określenia jego przekonań, preferencji, skłonności i słabości. Badacze stosunków międzynarodowych dostrzegli złożoność tego przedmiotu badań i odpowiedzią nań było pojawienie się analiz odwołujących się do psychologii polityki oraz przekonań i preferencji decydenta. Wczesną próbą zainteresowania tym kierunkiem badań była publikacja Josepha de Rivery z 1968 roku zatytułowana *The Psychological Dimension of Foreign Policy*⁴³. Realizując postulat pluralizmu dyscyplinarnego, zdecydował się na zastosowanie dorobku psychologii w badaniach polityki zagranicznej. Podkreślał, że postrzeganie rzeczywistości przez decydenta determinuje politykę zagraniczną, dlatego ważne jest, by zrozumieć, kim jest decydent i jak widzi świat, co niemal wprost odpowiada istocie wykorzystania kodowania jako narzędzia analizy. Co interesujące, Rivera, omawiając rzeczywistość decydenta, widzi ją z perspektywy konstruktywistów. Podkreśla, że „konstruujemy

³⁹ M.G. Hermann, *Explaining Foreign Policy Behaviour...*

⁴⁰ M.G. Hermann, *How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework*, „International Studies Review” 3, 2001, nr 2.

⁴¹ Por. F.M. Eugene, D.L. Farrow, *The Power Motive as an Influence on Use of Power*, „Journal of Personality and Social Psychology” 37, 1979; F.I. Greenstein, I. Fred, *Personality and Politics*, Princeton 1987.

⁴² M. Schafer, J.E. Lambert, *Psychological Characteristics of Leaders (PsyCL): A New Data Set*, „Foreign Policy Analysis” 18, 2022, nr 2.

⁴³ V.M. Hudson, *Foreign Policy Analysis. Classi...*, s. 218.

rzeczywistość, w której działamy, i to nasze postrzeganie świata uznajemy za pewnik⁴⁴. Nurt ten do dzisiaj zajmuje istotne miejsce w badaniach i doczekał się bogatej literatury⁴⁵.

W nurcie badania procesu decyzyjnego z perspektywy jednostkowego decydenta trudno pominąć koncepcję kodu operacyjnego, która proponuje poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „dlaczego” w jego przekonaniach i percepcji identyfikowanych na drodze analizy dostępnych źródeł. Jest to najbliższa kodowaniu, o którym mowa w niniejszym artykule, propozycja teoretyczna. Jak już wspomniano, związek między stylem przywództwa, jego osobowością a podejmowanymi przezeń wyborami nie budził wątpliwości⁴⁶. Koncepcja kodu operacyjnego wzbogacała ten związek o wpływ systemu przekonań. Był on rekonstruowany na podstawie kilku zmiennych, wśród których kluczową rolę odgrywało postrzeganie przez decydenta nieuchronności konfliktu, osobistego wpływu na bieg wydarzeń oraz preferowanego sposobu i stylu osiągnięcia celów. Koncepcja kodu operacyjnego podlegała ewolucji i korektom oraz zmianie rozłożenia akcentów. W początkowym okresie centralną kategorią była filozofia polityki decydenta, tego, jak postrzega istotę polityki, w tym cele polityczne oraz drogi jego osiągnięcia. Z czasem uwzględniony został wpływ uwarunkowań środowiskowych, takich jak stres czy struktura⁴⁷. W kolejnych propozycjach konstruowania kodu operacyjnego zaczęto stawiać akcent na genezę i postrzeganie konfliktu oraz dowartościowywać w większym stopniu ambicje decydenta, dostęp i jego nieintencjonalne filtrowanie dostępnych informacji oraz wpływ poziomu stresu⁴⁸. Pojawiła się też kwestia spójności i zmienności kodu operacyjnego oraz tego, czy decydent może kodować rzeczywistość przy pomocy kilku spójnych systemów. Fakt powiązania koncepcji z typem osobowości oraz okolicznościami podejmowania decyzji musiał przynieść pozytywną odpowiedź na te wątpliwości. Z takimi propozycjami wyszedł Stephen Walker⁴⁹. Uznał on, że decydent może odwoływać się do różnych kodów operacyjnych, ponieważ te podlegają zmianom i ewolucji, oraz

⁴⁴ J. de Rivera, *The Psychological Dimension of Foreign Policy*, Columbus 1968, s. 21. Cyt. za: D.P. Houghton, *Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach*, „Foreign Policy Analysis” 3, 2007, nr 1, s. 32. Podejście konstruktywistów do rzeczywistości decydenta może wnieść nowe spojrzenie na to, co nim kieruje, jak dekoduje świat i jak owo dekodowanie wpływa na podejmowane przez niego decyzje.

⁴⁵ D.G. Winter, *Commentary on Part II: Personality and Leadership in the Gulf*, [w:] *The Political Psychology of the Gulf War*, red. S.A. Renshon, Pittsburgh, 1993; R. Neustadt, E.R. May, *Thinking in Time: The Use of Decision Makers*, New York 1986; S. Crichlow, *Psychological Influences on the Policy Choices of Secretaries of State and Foreign Ministers*, „Cooperation and Conflict” 40, 2005, nr 2.

⁴⁶ Jako pierwszy zaproponował koncepcję kodu operacyjnego w 1951 roku N. Leites w *The Operational Code of the Politburo*, New York 1951. Została ona rozwinięta przez A.L. George, *The “Operational Code”...* Por. S.G. Walker, *The evolution...*

⁴⁷ A. Umińska-Woroniecka, *Siła przekonań — zastosowanie kodu operacyjnego w analizie polityki zagranicznej*, „Stosunki Międzynarodowe” 53, 2017, nr 1.

⁴⁸ O.R. Holsti, *The ‘Operational Code’ as An Approach to the Analysis of Belief Systems*, Durham 1977.

⁴⁹ Por. S. Walker, *The motivational foundations of political belief systems: A re-analysis of the operational code*, „International Studies Quarterly” 27, 1983, nr 2.

przedstawił propozycję systematyzacji ich rodzajów⁵⁰. Z koncepcją kodu operacyjnego została powiązana także kategoria kultury strategicznej. Feng Huiyun słusznie zauważył, że należy uwzględnić, w badaniu kodowania rzeczywistości przez przywódcę, jego podejście do współpracy i konfliktu. Dowodził w swej publikacji nie tylko, że Chiny mają unikalną kulturę strategiczną, która jest bardziej pokojowa i niechętna stosowaniu siły niż zachodnia realpolitik⁵¹.

Koncepcja kodu operacyjnego wprawdzie semantycznie pokrywa się z pojęciem kodowana jako kategorią analityczną, nie jest jednak z nią tożsama. Kodowanie bowiem jest zdecydowanie bardziej złożonym narzędziem, odwołującym się do możliwie najgłębszych pokładów tego, co można nazwać habitusem Pierre'a Bourdieu. Natomiast kod operacyjny koncentruje się na jednowymiarowym podejściu do decydenta, nie uwzględniając złożoności, o której mowa.

Badacze decydowania w polityce zagranicznej od początku mieli pełną świadomość wyzwania, przed którym stają. Michael J. Shapiro i G. Matthew Bonham postawili tezę, że im bardziej złożone postrzeganie świata, dostrzeganie różnicowania i nieciągłości w stosunkach międzynarodowych, tym większa skłonność do uwzględniania bogactwa możliwości alternatyw w podejmowaniu decyzji⁵². Interesującym narzędziem w tym nurcie jest koncepcja map kognitywnych zaproponowana przez Roberta Axelroda⁵³. Mapa kognitywna to przedstawienie w formie grafu związków między czynnikami opisującymi dany problem/sytuację z odwołaniem do sposobu ich postrzegania i rozumienia. Jest to swoista sieć, w której węzły to czynniki, zaś strzałki występujące między nimi oznaczają zależności, z kolei zwrot strzałek to kierunek owej zależności. Jak twierdził R. Axelrod, narzędzie to było szczególnie pomocne przy rozwiązywaniu problemów gdzie występowało wiele zmiennych, w tym niezależnych, zaś powiązania między nimi były nieoczywiste⁵⁴. Innym przykładem badań w tym nurcie jest koncepcja stylów poznawczych, czyli w pewnym uproszczeniu indywidualnych sposobów percepcji i analizy

⁵⁰ S. Walker dokonał tego przy współpracy z M. Schaferem, identyfikując cztery typy kodów operacyjnych na bazie matrycy tworzonej przez potrzebę kontroli, sprawczości i przynależności. Por. S.G. Walker, M. Schafer, *Beliefs systems as causal mechanisms in world politics: An overview of operational code analysis*, [w:] *Beliefs and Leadership of Operational Code Analysis*, red. S.G. Walker, M. Schafer, Gordonsville 2006.

⁵¹ F. Huiyun, *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War*, London-New York 2007, s. 27.

⁵² M.J. Shapiro, G.M. Bonham, *Cognitive Process and Foreign Policy Decision Making*, „International Studies Quarterly” 17, 1973, nr 2.

⁵³ R. Axelrod, *Structure of Decision...* Przykład adaptacji por. J.A. Hart, *Cognitive Maps of Three Latin American Policy Makers*, „World Politics” 30, 1977, nr 1.

⁵⁴ Z czasem koncepcja ta została rozwinięta w tak zwaną rozmytą mapę kognitywną (*fuzzy cognitive maps*), która podobnie jak pierwotna wersja była operacjonalizowana do analizy międzynarodowej rzeczywistości. Por. A. Doostmohammadi, S. Abdolazim Mousavi, J.A.S. Beigloo, *A Study of the Causes of Wars between the Government and the Shiites of Yemen Based on "Fuzzy Cognitive Maps"*, „Journal of International and Area Studies” 19, 2012, nr 1.

rzeczywistości, a co za tym idzie — sposobów jej poznania⁵⁵. Jako że każdy posiada zdolność do wielowymiarowego konstruowania rzeczywistości, od złożoności owej konstrukcji zależy poziom stereotypizacji rozwiązań problemów czy konfliktów⁵⁶.

W ramach nurtu szeroko rozumianych dociekań kogniwnistycznych należy umieścić także badania nad perspecją i misperpecją, którym poświęcone zostały badania Richarda Jervisa oraz Richarda Cottama⁵⁷. Obaj badacze wskazywali na niebezpieczeństwa wynikające z błędnego postrzegania i interpretacji motywów innych państw, które przynieść może w konsekwencji błędne decyzje w polityce zagranicznej⁵⁸. A to właśnie sposób kodowania rzeczywistości przez decydenta prowadzi do sygnalizowanych błędów poznawczych.

Podsumowanie

Kategoria analityczna kodu i kodowania wykazuje wieloraki potencjał, w którym można dostrzec przede wszystkim dwie decydujące cechy. Pierwszą z nich jest zdolność do integrowania podejść i dyscyplin, jest bowiem wolna od klasyfikowania i zawłaszczania jej przez którąkolwiek z nich. Drugą jest potencjał eksplanacyjny, umożliwiając bowiem udzielenie odpowiedzi na pytania o kodowanie przez decydenta rzeczywistości, pozwala ustalić, dlaczego zostały podjęte określone decyzje. Największą słabością kodowania są niejasność metodologiczna i trudności badań empirycznych, zwłaszcza pozyskanie źródeł archiwalnych oraz materiałów będących wynikiem przeprowadzonych wywiadów z decydentami. Wydaje się jednak, że żadna z zasygnalizowanych słabości nie zmniejsza w znaczący sposób potencjału eksplanacyjnego kodowania jako narzędzia analizy w badaniu decydowania w polityce zagranicznej państwa.

⁵⁵ P. Suedfeld, P. Tetlock, *Integrative Complexity of Communications in International Crisis*, „Journal of Conflict Resolution” 21, 1977; P. Suedfeld, P. Tetlock, S. Streufert, *Conceptual/integrative complexity*, [w:] *Motivation and personality: Handbook of thematic content analysis*, red. C. Smith, New York 1992.

⁵⁶ P. Suedfeld, P. Tetlock kontynuowali swoje badania, dochodząc do wniosku, iż „wysoka złożoność integracyjna liderów politycznych pozwala im na wieloaspektową analizę sytuacji i mniej stereotypowe myślenie o uczestnikach sporu, co sprzyja wypracowywaniu pokojowych rozwiązań konfliktu”. M. Kosowska, *Umysł niezmienny. Poznawcze mechanizmy sztywności...*, Kraków 2005, s. 45.

⁵⁷ R. Jervis, *Perception and misperception in international politics*, Harvard 1976; R. Cottam, *Foreign Policy Motivation: A General Theory and a Case Study*, Pittsburgh 1977.

⁵⁸ Por. J.S. Levy, *Misperception and the Causes of War: Theoretical Linkages and Analytical Problems*, „World Politics” 36, 1983, nr 1; R. Jervis, M. Rapp-Hoopes, *Perception and Misperception on the Korean Peninsula: How Unwanted Wars Begin*, „Foreign Affairs” 97, 2018, nr 3; I. Gretskiy, E. Treshchenkov, K. Golubev, *Russia's perceptions and misperceptions of the EU Eastern Partnership*, „Communist and Post-Communist Studies” 47, 2014, nr 3/4; A.A. Stein, *When Misperception Matters*, „World Politics” 34, 1982, nr 4.

Bibliografia

- Andeweg R.B., *A model of the cabinet system: The dimension of cabinet processes*, [w:] *Governing together*, red. J. Blondel, F. Muller-Rommel, New York 1993.
- Axelrod R., *Structure of Decision. The Cognitive Maps of Political Elites*, Princeton 1976.
- Barthes R., *Dyskurs historii*, przeł. K. Jarosz, „Er(r)go. Teoria — Literatura — Kultura” 2001, nr 1/2, s. 109.
- Beasley R.K., Kaarbo J., Hermann Ch.F., Hermann M.G., *People and Processes in Foreign Policymaking: Insights from Comparative Case Studies*, „International Studies Review” 3, 2001, nr 2, s. 217–250.
- Belkot A., „Model kodowania i dekodowania Stuarta Halla” w teoriach komunikacji, „Sensus Historiae” 3, 2016.
- Bremer J., *Jak to jest być świadomym: analityczne teorie umysłu a problem neuronalnych podstaw świadomości*, Warszawa 2005.
- Bytniewski P., *Semiotyka kultury*, [w:] *Filozofia kultury*, cz. 1: *Pytania o istotę kultury, sztuki i techniki*, red. S. Janeczka, A. Starościc, Toruń 2021.
- Caarbo J., *Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research*, „Political Psychology” 18, 1997, nr 3.
- Cottam R., *Foreign Policy Motivation: A General Theory and a Case Study*, Pittsburgh 1977.
- Crichlow S., *Psychological Influences on the Policy Choices of Secretaries of State and Foreign Ministers*, „Cooperation and Conflict” 40, 2005, nr 2.
- Derrida J., *Struktura, znak i gra w dyskursie nauk humanistycznych*, przeł. M. Adamczyk, „Pamiętnik Literacki” 77, 1986, nr 2.
- Doostmohammadi A., Abdolazim Mousavi S., Beigloo J.A.S., *A Study of the Causes of Wars between the Government and the Shiites of Yemen Based on “Fuzzy Cognitive Maps”*, „Journal of International and Area Studies” 19, 2012, nr 1.
- Dudek A., *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe”, 2016, nr 2.
- Dyson S.B., *Cognitive Style and Foreign Policy: Margaret Thatcher’s Black-and-White Thinking*, „International Political Science Review/Revue Internationale de Science Politique” 30, 2009, nr 1.
- Dyson S.B., Preston T., *Individual Characteristics of Political Leaders and the Use of Analogy in Foreign Policy Decision Making*, „Political Psychology” 27, 2006, nr 2.
- Eugene M., Farrow D.L., *The Power Motive as an Influence on Use of Power*, „Journal of Personality and Social Psychology” 37, 1979.
- Evans J. St. B.T., *Bias in human reasoning: Causes and consequences*, Hillsdale NJ 1989.
- George A.L., *The “Operational Code”: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making*, „International Studies Quarterly” 13, 1969, nr 2.
- Greenstein F.I., Fred I., *Personality and Politics*, Princeton 1987.
- Gretskiy I., Treshchenkov E., Golubev K., *Russia’s perceptions and misperceptions of the EU Eastern Partnership*, „Communist and Post-Communist Studies” 47, 2014, nr 3–4.
- Haliżak E., *Modelowe ujęcie polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Badanie polityki zagranicznej państwa*, red. E. Haliżak, Warszawa 2018.
- Hart J.A., *Cognitive Maps of Three Latin American Policy Makers*, „World Politics” 30, 1977, nr 1.
- Hermann C., *International Crises: Insights from Behavioral Research*, New York 1972.
- Hermann M.G., *Explaining Foreign Policy Behaviour Using the Personal Characteristics of Political Leaders*, „International Studies Quarterly” 24, 1980.
- Hermann M.G., *How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework*, „International Studies Review” 3, 2001, nr 2.
- Holsti O., *Crisis Decision Making*, [w:] *Behavior, Society, and Nuclear War*, t. 1, red. P. Tetlock, J. Husbands, R. Jervis, P. Stern, C. Tilly, New York 1989.
- Holsti O.R., *The ‘Operational Code’ as An Approach to the Analysis of Belief Systems*, Durham 1977.

- Houghton D.P., *Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach*, „Foreign Policy Analysis” 3, 2007, nr 1.
- Hudson V.M., *Foreign Policy Analysis. Classical and Contemporary Theory*, Lanham 2014.
- Hudson V.M., Vore Ch.S., *Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow*, „Mershon International Studies Review” 39, 1995, nr 2, s. 209–238.
- Huiyun F., *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War*, London-New York 2007.
- Jervis R., *Perception and Misperception in International Politics*, Harvard 1976.
- Jervis R., Rapp-Hoopes M., *Perception and Misperception on the Korean Peninsula: How Unwanted Wars Begin*, „Foreign Affairs” 97, 2018, nr 3.
- Kahneman D., *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, Poznań 2012.
- Kahneman D., Tversky A., *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*, „Econometrica” 47, 1979, nr 2.
- Kajfosz J., *Obraz przeszłości w percepcji magiczno-mitycznej, czyli pamięć w działaniu*, „Politeja” 35, 2015, s. 27–40.
- Katzenstein R., Sil P., *Beyond Paradigms: Analytical Eclecticism in the Study of World Politics*, London-New York 2010.
- Khong Y.F., *Analogies at war: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam decision of 1965*, Princeton 1992.
- Kittay E.F., *Metaphor: Its cognitive force and linguistic structure*, Oxford 1987.
- Kmita J., *Język a sztuka, [w:] Znaczenie i prawda. Rozprawy semiotyczne*, red. J. Pelc, Warszawa 1994, Biblioteka Myśli Semiotycznej, t. 26.
- Kossowska M., *Umysł niezmienny. Poznawcze mechanizmy sztywności...*, Kraków 2005.
- Kozub-Karkut M., *Pomiędzy pluralizmem a teoretyczną syntezą: próby łączenia teorii stosunków międzynarodowych, [w:] Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych: teoretyczny pluralizm*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016, s. 69–85.
- Lakoff G., *Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the gulf*, „Peace Research” 23, 1991, s. 25–32.
- Lakoff G., Johnson M., *Metaphors we live by*, Chicago 1980.
- Larson D., *Origins of containment: A psychological explanation*, Princeton 1985.
- Lasswell H.D., *Power and Personality*, New York 1948.
- Lasswell H.D., *Psychology and Politics*, Chicago 1930.
- Lasswell H.D., *Psychopathology and Politics*, New York 1960.
- Levy J.S., *Misperception and the Causes of War: Theoretical Linkages and Analytical Problems*, „World Politics” 36, 1983, nr 1.
- Lewandowski P., *Kod geopolityczny — koncepcja teoretyczna i metodologiczna*, „Politeja” 61, 2019, s. 299.
- Motivation and personality: Handbook of thematic content analysis*, red. C. Smith, New York 1992.
- Neustadt R., May E.R., *Thinking in Time: The Use of Decision Makers*, New York 1986.
- Niżnik J., *Symbole a adaptacja kulturowa*, Warszawa 1985.
- Plous S., *The Psychology of Judgment and Decision Making*, McGraw-Hill 1993.
- Renshon J., Renshon S.A., *The Theory and Practice of Foreign Policy Decision Making*, „Political Psychology” 29, 2008, nr 4.
- Ripley B., *Psychology, Foreign Policy, and International Relations Theory*, „Political Psychology” 14, 1993, nr 3.
- Schafer M., Lambert J.E., *Psychological Characteristics of Leaders (PsyCL): A New Data Set*, „Foreign Policy Analysis” 18, 2022, nr 2.
- Shapiro M.J., Bonham G.M., *Cognitive process and foreign policy decision-making*, „International Studies Quarterly” 17, 1973, nr 2.
- Similarity and analogical reasoning*, red. S. Vosniadou, A. Ortony, New York 1989.
- Sontag S., *Illness as a metaphor and AIDS and its metaphors*, New York 1989.

- Stein A.A., *When Misperception Matters*, „World Politics” 34, 1982, nr 4.
- Ścigaj P., *Tożsamość narodowa. Przegląd problematyki*, „Politeja” 1, 2004.
- Umińska-Woroniecka A., *Siła przekonań — zastosowanie kodu operacyjnego w analizie polityki zagranicznej*, „Stosunki Międzynarodowe” 53, 2017, nr 1.
- Walker S., *The motivational foundations of political belief systems: A re-analysis of the operational code*, „International Studies Quarterly” 27, 1983, nr 2.
- Walker S.G., *The evolution of operational code analysis*, „Political Psychology” 11, 1990, nr 2.
- Walker S.G., Schafer M., *Belief systems as causal mechanisms in world politics: An overview of operational code analysis*, [w:] *Beliefs and Leadership of Operational Code Analysis*, red. S.G. Walker, M. Schafer, Gordonsville 2006.
- Walker S.G., Schafer M., Young M.D., *Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter's Operational Code*, „International Studies Quarterly” 42, 1998, nr 1.
- Wegner D.M., *The Illusion of Conscious Will*, Cambridge 2003.
- Wiącek E., „A po zwoju na głowie każdy stan poznać”: etniczność jako czynnik modelujący kody komunikacyjne w podróżach i poselstwach polskich do turcyi [...], *Erazma Otwinowskiego*, „Politeja” 31, 2014, nr 1.
- Winter D.G., *Commentary on Part II: Personality and Leadership in the Gulf*, [w:] *The Political Psychology of the Gulf War*, red. S.A. Renshon, Pittsburgh, 1993.
- Young M.D., *Cognitive Mapping Meets Semantic Networks*, „The Journal of Conflict Resolution” 40, 1996, nr 3.

The usefulness of code and coding as a tool for foreign policy decision-making analysis

Keywords: code, foreign policy, foreign policy decision-making

Summary

This article is an attempt to recognise the cognitive potential of coding categories in the study of foreign policy decision-making. In its second part, selected models and theories of the study of the decision-maker in the foreign policy decision-making process and the possibilities of using the categories of coding and coding in them are signaled.